

Monachium dnia 14.05.2020 r.

Autor raportu:

dr hab. Beata Giesen, prof. UŁ

Katedra Prawa Cywilnego,

Wydział Prawa i Administracji UŁ

Raport na temat niemieckiej regulacji prawnej o złagodzeniu skutków epidemii COVID-19 w sferze kredytów konsumenckich (*Gesetz zur Abmilderung der Folgen der Covid-19-Pandemie im Zivil- Insolvenz- und Strafverfahrenrecht vom 27.3.2020 r.*¹),

przygotowany dla Rzecznika Finansowego.

I. Wprowadzenie

Ustawą z dnia 27.3.2020 r. wprowadzono w Niemczech szereg rozwiązań prawnych, mających na celu złagodzenie negatywnych skutków epidemii COVID-19. W celu ich wdrożenia dokonano szeregu odpowiednich zmian w przepisach prawa cywilnego, prawa upadłościowego oraz prawa o procedurze cywilnej. Jednym z obszarów ww. regulacji prawnej są stosunki umowne nawiązywane przez konsumentów. W tym względzie podstawowe znaczenie ma, wprowadzona w art. 5 Ustawy, zmiana brzmienia art. 240 ustawy wprowadzającej kodeks

¹ Ustawa opublikowana w: Bundesgesetzblatt (BGBl), 2020, cz. I, nr 14.

cywilny z dnia 21.9.1994² (*Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche*, zwanej dalej EGBGB).

Artykuł 240 § 1 EGBGB (*Vertragliche Regelungen aus Anlass der COVID-19-Pandemie*), w aktualnym brzmieniu, wprowadza moratorium, obejmujące swym zakresem, obciążające konsumentów oraz małych przedsiębiorców, obowiązki spełnienia świadczeń, które mają swoje źródło w stosunkach kontraktowych o charakterze ciągłym, nawiązywanych w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych³.

Wspomniane moratorium nie odnosi się jednak do świadczeń obarczających konsumenta z tytułu zawartej umowy o kredyt.

Problematyka ta jest bowiem przedmiotem odrębnej, szczegółowej regulacji i została ulokowana w art. 240 § 3 EGBGB. Jej istota wyraża się w terminowym odroczeniu wymagalności świadczeń, obarczających konsumenta z tytułu zawartej umowy kredytu.

II. Przedmiotowe kryteria wytyczające zakres ochrony konsumenta

Omawiana ochrona konsumenta⁴, odnosi się do umów o kredyt konsumencki (*Verbraucherdarlehensverträge*), zawartych przed dniem 15.3.2020 r. i obejmuje wierzytelności kredytodawcy z tytułu: zwrotu kapitału, zapłaty odsetek, ratalnej spłaty kapitału, które są już (względnie staną się) wymagalne w okresie od 1.4.2020r. do 30.6.2020r.

W konsekwencji zastosowania mechanizmów ochronnych odroczeniu podlega wierzytelność, wobec której spełnione są następujące przesłanki:

1. jej przedmiotem jest żądanie zwrotu kapitału, zapłaty odsetek lub zapłaty raty kapitału, (wyłączone są zatem inne wierzytelności związane z umową o kredyt, np. opłaty związane z zawarciem umowy czy roszczenie odszkodowawcze z tytułu opóźnienia);
2. jej źródłem jest umowa o kredyt konsumencki, która została zawarta przed dniem 15.3. 2020 r. (na ten temat poniżej);

² Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche, tj. Z 21.9.1994, op. BGBl.I, 1997 I, s. 1061; zmiana weszła w życie 1.4.2020r.

³ M. Schmidt-Kessel, Ch. Möllnitz, *Coronavertragsrecht – Sonderregeln für Verbraucher und Kleinstunternehmen*, NJW, nr 16, 2020, s. 1103.

⁴ Zgodnie z § 13 BGB za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej w celu, który w przeważającym zakresie nie jest związany ani z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, ani z jego jego działalnością zawodową.

3. stała się wymagalna w okresie od 1.4.2020 r. do 30.6.2020 r (włącznie).

Umowy o kredyt konsumencki (*Verbraucherdarlehensverträge*)

Niemieckie prawo cywilne wyodrębnia tzw. ogólną umowę o kredyt konsumencki (*Allgemein-Verbraucherdarlehenvertrag*, § 491 ust. 2 BGB) oraz jej szczególną postać - umowę o kredyt konsumencki, zawieraną w obrocie nieruchomościami (*Immobilien-Verbraucherdarlehenvertrag* § 491 ust.3 BGB).

Wedle brzmienia § 491 ust. 2 BGB, pod pojęciem ogólnej umowy o kredyt konsumencki rozumie się odpłatną umowę o kredyt zawieraną między przedsiębiorcą-kredytodawcą a konsumentem jako kredytobiorcą. Z kolei drugi typ umowy występuje wówczas, gdy dodatkowo, oprócz cech właściwych dla typu ogólnego, zawierana umowa o kredyt jest: po pierwsze, zabezpieczona przez rzeczowe obciążenie nieruchomości (np. hipoteką), względnie innymi obciążeniami realnymi lub po drugie, służy sfinansowaniu nabycia, względnie zachowania nieruchomości.

Poza umowami o kredyt, w których kredytobiorcą jest konsument, omawiana regulacja znajduje również odpowiednie zastosowania do roszczeń podnoszonych przez współdłużników solidarnych w procesie regresowym, odpowiednio do § 426 BGB (art.240 § 3 ust. 7 EGBGB). W konsekwencji, współdłużnik solidarny może skorzystać z przewidzianej w omawianej ustawie ochrony nie tylko w stosunku do kredytodawcy, ale również wobec współdłużnika, który, zaspokoiwszy wierzyciela-kredytodawcę, żąda od niego, w regresie zapłaty odpowiedniej sumy.

Zakresu ochrony przewidzianej omawianą ustawą nie są objęte inne niż te, wyżej wymienione umowy, o zbliżonej naturze, takie jak np. umowa sprzedaży ratalnej, umowa leasingu, umowa pożyczki rzeczowej⁵.

Na marginesie warto odnotować, że zgodnie z art. 240 § 3 ust. 8 EGBGB rząd federalny Niemiec uprawniony jest do wydania odpowiedniego rozporządzenia o zmianie zakresu ochrony przewidzianej w tym przepisie. Możliwe jest zarówno rozszerzenie przedmiotowego

⁵ M. Schmidt-Kessel, Ch. Möllnitz, *Coronavertrechtsrecht – Sonderregeln für Verbraucher und Kleinstunternehmen*, NJW, nr 16, 2020, s. 1107.

zakresu ochrony, również na innych kredytobiorców, w tym w szczególności na małe przedsiębiorstwa, jak i ograniczenie kręgu chronionych konsumentów.

Dla swojej skuteczności rozporządzenie wymaga zgody Bundestagu.

Na podobnych zasadach możliwe jest również dalsze przedłużenie czasu trwania wprowadzonych mechanizmów ochronnych (szczegóły niżej).

III. Podmiotowe przesłanki ochrony

Ustawa przewiduje dwie przesłanki ochrony o charakterze podmiotowym, które powinny być spełnione łącznie, a mianowicie: pozytywną, która odnosi się do kredytobiorcy oraz negatywną, związaną z podmiotem udzielającym kredytu.

Ad. 1 Przesłanka odnosząca się do kredytobiorcy

Prawo powołania się na ochronę przewidzianą w art. 240 § 3 EGBGB przysługuje konsumentowi, który wykaże, że:

- w efekcie nadzwyczajnych okoliczności, mających swe źródło w rozprzestrzenianiu się pandemii COVID-19, traci dochody. (art. 240 § 3 ust. 1 EGBGB);

Komentatorzy wyjaśniają, że o utracie dochodów może być mowa wówczas, gdy zachodzi rozbieżność pomiędzy dochodami rzeczywiście osiąganymi a rozmiarem dochodów przewidywanymi w danym okresie. Dla przyjęcia stanu utraty dochodów wystarczy wykazanie faktu opóźnienia w zapłacie należności. Przy badaniu tej przesłanki można uwzględnić również spodziewane dochody z umów, które ostatecznie nie doszły do skutku, choć ich zawarcie było realne⁶;

- zakres utraty jego dochodów przyjmuje taki rozmiar, że spełnienie świadczenia z tytułu umowy kredytu wiązałoby się dla niego z niewspółmiernie dużym obciążeniem, co, zgodnie z brzmieniem Ustawy, ma miejsce w szczególności wówczas, gdy spełnienie świadczenia

⁶ Ch. Möllnitz, M.Schmidt- Kessel, w: W. Uhlenbruck, *Insolvenzordnung: EulnsVO, Kommentar*, beck-online, numer boczny 173-174, wydanie 15, 2020, numer boczny 147-148.

więzałoby się z zagrożeniem dla stanu posiadania godziwych środków utrzymania dla niego lub dla pozostających na jego utrzymaniu osób. (art. 240 § 3 ust. 1 EGBGB).

Ad. 2 Przesłanka odnosząca się do kredytodawcy

Przewidziane w art. 240 § 3 EGBGB mechanizmy ochronne nie znajdują zastosowania wówczas, gdy odroczenie wymagalności wierzytelności lub wykluczenie możliwości wypowiedzenia umowy byłoby nie odpowiednie dla wierzyciela, biorąc pod uwagę całokształt okoliczności konkretnego wypadku i rozważenie interesów obydwu stron umowy. Jako przykład takiej wyjątkowej sytuacji podaje się przypadek wcześniejszego naruszenia umowy przez dłużnika albo notoryczne niedochowywanie przez niego warunków zawartej umowy⁷.

IV. Istota i czas trwania ochrony

Spełnienie wyżej omówionych przesłanek sprawia, że wierzytelność kredytodawcy względem konsumenta-kredytobiorcy wraz z nadejściem dnia jej wymagalności zostaje odroczone o trzy miesiące (art.240 § 3 ust. 1 EGBGB). Regułą tę doprecyzowuje art. 240 § 3 ust. 5 EGBGB, zgodnie z którym wymagalność stosownego świadczenia umownego zostaje przesunięta o trzy miesiące, licząc od pierwotnego terminu wymagalności. Skutek ten następuje *ipso iure*. Wprowadzone rozwiązanie ochronne nie stoi na przeszkodzie w spełnieniu przez dłużnika świadczenia.

Na mocy art. 240 § 3 ust. 5 EGBGB wydłużeniu o trzy miesiące podlega również czas trwania nawiązanego przez strony zobowiązania umownego. Skutek ten nastąpi o tyle, o ile konsument nie spełni świadczenia, zgodnie z umową i o ile strony nie ustalą w drodze umowy odmiennych reguł.

Zgodnie z art. 240 § 4 EGBGB rząd federalny Niemiec jest uprawniony do wydania rozporządzenia o przedłużeniu czasu, w którym wierzytelności z umowy o kredyt będą mogły być odroczone o kolejne trzy miesiące, tj. do 30.9.2020 r., zaś przewidywany ustawą czas przedłużenia zawartej umowy o kredyt będzie może zostać wydłużony do 12 miesięcy.

⁷ Ch. Möllnitz, M.Schmidt- Kessel, w: W. Uhlenbruck, *Insolvenzordnung: EulnsVO*, Komentarz, beck-online, wydanie 15, 2020, numer boczny 155-157.

Przedłużenie czasu ochrony jest możliwe jedynie wówczas, gdy w zaistniałej sytuacji można oczekiwać, że życie społeczne, działalność gospodarcza prowadzona przez znaczną liczbę przedsiębiorców lub możliwości zarobkowe znacznej części ludności nadal pozostaną w znacznym stopniu naruszone.

Rozporządzenie rządu w tym zakresie wymaga zgody Bundestagu.

Poza wyżej opisanym instrumentem ochrony konsumenta, Ustawa przewiduje również dodatkowe mechanizmy ochronne, a mianowicie:

- w okresie odroczenia wierzytelności wyłączona jest możliwość wypowiedzenia umowy przez kredytodawcę w następujących przypadkach: zwłoki w spełnieniu świadczenia przez dłużnika, istotnego pogorszenia stosunków majątkowych konsumenta lub utraty wartości zabezpieczeń ustanowionych dla zabezpieczenia kredytu;

V. Dodatkowe obowiązki kredytodawcy wobec kredytobiorcy

Zgodnie z art. 240 § 3 ust. 4 EGBGB kredytodawca powinien zaoferować konsumentowi rozmowę na temat możliwości polubownego uregulowania kwestii spełniania świadczeń przez dłużnika oraz możliwych środków wsparcia (np. pomocy ze strony państwa). Zaproponowanie takiej rozmowy jest obowiązkiem kredytodawcy. Jego wykonanie stanowi warunek wystąpienia zasadniczego skutku ochronnego, którym jest przedłużenie czasu trwania umowy o kredyt oraz przesunięcia wymagalności poszczególnych roszczeń (odroczenia wierzytelności)⁸.

Ponadto naruszenie ww. obowiązku może być źródłem odpowiedzialności cywilnej kredytodawcy na zasadach ogólnych.

Zaznacza się przy tym, że rozmowa ta może być przeprowadzona przy pomocy środków porozumiewania się na odległość.

Kredytodawca jest również zobowiązany przekazać do dyspozycji konsumenta odpis zmienionej umowy, zawierającej uzgodnione w drodze porozumienia stron zmiany albo odpis umowy, uwzględniającej zmiany wynikające z tych postanowień Ustawy, które odnoszą się

⁸ Ch. Möllnitz, M. Schmidt-Kessel, w: W. Uhlenbruck, *Insolvenzordnung: EulnsVO*, Komentarz, beck-online, numer boczny 173-174, wydanie 15, 2020.

zarówno do odroczenia wierzytelności (przesunięcia jej wymagalności), jak i odpowiedniego przedłużenia czasu trwania umowy kredytu (art.240 § 3 ust. 5 EGBGB).

Źródła

1.Gesetz zur Abmilderung der Folgen der Covid-19-Pandemie im Zivil- Insolvenz- und Strafverfahrenrecht vom 27.3.2020;

2.Materiały zawierające motywy ustawy z 27.3.2020, Drucksache 19/18110 <http://dipbt.bundestag.de/extrakt/ba/WP19/2605/260576.html>;

3.Ch. Möllnitz, M. Schmidt- Kessel, w: W. Uhlenbruck, Insolvenzordnung: EuInsVO, Kommentarz beck-onlin, wydanie 5, 2020;

4.M. Schmidt-Kessel, Ch. Möllnitz, *Coronavertragsrecht – Sonderregeln für Verbraucher und Kleinstunternehmen*, NJW, nr 16, 2020.